Ekološki odgovorno poslovanje agroturističkih gospodarstava u Hrvatskoj

Andrijašević, Mia

Master's thesis / Diplomski rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Agriculture / Sveučilište u Zagrebu, Agronomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:204:900057

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-28**

Repository / Repozitorij:

Repository Faculty of Agriculture University of Zagreb

zir.nsk.hr

dabar
DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

AGRONOMSKI FAKULTET

Mia Andrijašević

EKOLOŠKI ODGOVORNO POSLOVANJE AGROTURISTIČKIH GOSPODARSTAVA U HRVATSKOJ

Diplomski rad

Zagreb,2016.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

AGRONOMSKI FAKULTET

Mia Andrijašević

EKOLOŠKI ODGOVORNO POSLOVANJE AGROTURISTIČKIH GOSPODARSTAVA U HRVATSKOJ

Diplomski rad

Mentor: izv. prof. dr.sc. Marija Cerjak

Zagreb,2016.

Ovaj rad je obranjen i ocjenjen dana _____ s ocjenom_____

pred Povjerenstvom u sastavu:

1. Izv. prof. dr. sc. Marija Cerjak _____

2. Prof. dr. sc. Damir Kovačić _____

3. Doc. dr. sc. Lari Hadelan _____

SAŽETAK

Agroturizam, kao oblik ruralnog turizma u posljednje vrijeme u Hrvatskoj bilježi svoj rast. Takav oblik turizma, koji uspješno spaja poljoprivredu i turističke usluge sve je češće rješenje problema pronalaska dodatnih izvora prihoda na poljoprivrednim gospodarstvima. S obzirom da je čist i očuvan okoliš jedan od glavnih pretpostavki agroturizma javlja se pitanje je li i na koji način vlasnici agroturističkih gospodarstava u Hrvatskoj provode svoje poslovanje na ekološki odgovoran i održiv način. Stoga je cilj ovog rada bio ispitati vlasnike gospodarstava o upoznatosti s principima ekološki odgovornog poslovanja, njihova mišljenja i stavove o istom, te ispitati primjenu takvog načina poslovanja u praksi. Istraživanje je provedeno on-line anketnim ispitivanjem 60 agroturističkih gospodarstava. Anketni upitnik je temeljen na intervjuima koji su provedeni sa 6 agroturističkih gospodarstava u Hrvatskoj. Rezultati on-line anketnog ispitivanja pokazuju da je 55% vlasnika upoznato s pojmom "ekološki odgovorno poslovanje", dok je 38% ispitanih čulo za taj pojam, ali nisu sigurni što znači i što sve obuhvaća. Iako postoje razlike u načinu i učestalosti provedbe ekološki odgovornog poslovanja na agroturističkim gospodarstvima, svi ispitani smatraju brigu za zaštitom okoliša važnu ili jako važnu za poslovanje agroturističkog gospodarstva.

Ključne riječi: *agroturizam, agroturistička gospodarstva, ekološki odgovorno poslovanje, održivo poslovanje*

SUMMARY

Agrotourism, as a form of rural tourism has been increasing recently in Croatia. This form of tourism, which successfully combines agroculture and tourism services is becoming increasingly popular solution to the problem of finding additional sources of income on farms. As the clean and preserved environment is one of the main assumptions of agrotourism, question that occures is whether and how the owners of agrotourism farms in Croatia conducted its business in an environmentally responsible and sustainable manner. Therefore, the aim of this study was to examine the owners of farms on familiarity with the principles of environmentally responsible business, their opinions and attitudes of the same and examine the use of this method in business practices. The survey was conducted through online surveys of 60 agrotourism farms. The questionnaire was based on interviews that were conducted with 6 agrotourism farms in Croatia. The results of the online survey studies show that 55% of owners are familiar with the term "environmentally responsible", while 38% of respondents have heard of the term, but not sure what it means and what includes. Although there are differences in the manner and frequency of implementation of environmentally responsible practices on agrotouristic farms, all respondents considered the care for environmental protection important or very important for business of agritourism farm.

Keywords: agrotourism, agrotourism farms, environmentally responsible business, sustainable business

SADRŽAJ

SAŽETAK.....
SUMMARY .....
1.UVOD 1
1.1.Problem i cilj istraživanja 2
1.2. Materijali i metode rada 3
2.AGROTURIZAM U HRVATSKOJ 5
2.1. Stanje agroturizma u Hrvatskoj 6
2.3. Agroturizam u Europi 7
3.EKOLOŠKI ODGOVORNO POSLOVANJE 11
4.REZULTATI ISTRAŽIVANJA 14
4.1. Rezultati intervjua 14
4.2. Rezultati ankete 16
4.2.1. Opći podaci 16
4.2.2 Upoznatost s pojmom ″ekološki odgovorno poslovanje″ 18
4.2.3. Važnost brige o zaštiti okoliša i odnos agroturističkih gospodarstava prema okolišu 19
4.2.4. Provedba ekološki odgovornih aktivnosti na agroturističkim gospodarstvima 19
4.2.5. Motivacija i prepreke za provedbom ekološki odgovornog poslovanja na agroturističkim gospodarstvima 21
4.2.6. Utjecaj upoznatosti ispitanika s pojmom „ekološki odgovorno poslovanje“, godina poslovanja i položaja gospodarstva na primjenu ekološki odgovornog poslovanja 23
5. ZAKLJUČAK 26
6. LITERATURA 28
6.1. Internetski izvori 29
7. PRILOZI 31
7.1. Pitanja za intervju 31
7.2. Anketni upitnik 32
ŽIVOTOPIS 38

1.UVOD

Obiteljska poljoprivredna gospodarstva diljem Hrvatske sve češće odlučuju svoje postojeće i primarno poslovanje- poljoprivredu oplemeniti turističkim sadržajima te tržištu nuditi cjelokupan "proizvod" koji znamo kao agroturizam. Pojam agroturizam se često izjednačuje s pojmom ruralni, seoski ili ekoturizam. Međutim, Vijeće Europe (1986. g) definiralo je „ruralni turizam" kao turizam koji obuhvaća sve aktivnosti u ruralnom području, a ne samo one koje bi se mogle odrediti kao farmerski ili agroturizam. Prema Ružiću (2009.) ruralni turizam sadrži veliki broj pojavnih oblika od kojih je seljački, odnosno agroturizam najpoznatiji.

Agroturizam se provodi na gospodarstvima čija je glavna djelatnost poljoprivreda, dok turizam čini dodatnu djelatnost. S obzirom na usluge koje se pružaju razlikujemo agroturistička gospodarstva koja nude samo usluge prehrane, samo usluge smještaja te usluge i prehrane i smještaja. Kod pružanja usluga na agroturističkim gospodarstvima uz tradicionalnu kulturu i gastronomiju kao imperativ javlja se nezagađeni i prirodni ambijent.

Ne postoji službena definicija „ekološki odgovornog poslovanja", međutim takav način poslovanja može se poistovjetiti sa „ekološki odgovornom proizvodnjom". ″Ekološki odgovorno upravljanje opskrbnim lancem poistovjećuje se i sa ekološki odgovornom proizvodnjom (engl. *environmentally conscious manufacturing, ECM*), koja se odnosi na implementaciju proizvodnih procesa s ciljem minimiziranja ili eliminiranja otpada, smanjenje potrošnje energije, poboljšanje iskorištenosti materijala i općenito veću sigurnost poslovnih operacija za okoliš″(Lin i sur., 2001.). Ekološki odgovorno poslovanje, koje se javlja i pod pojmom „zeleno poslovanje" te kao dio „održivog poslovanja" obuhvaća razne aktivnosti među kojima su najvažnije racionalno korištenje energije, vode i materijala, te recikliranje i smanjenje otpada. Sve aktivnosti ekološki odgovornog poslovanja imaju za cilj smanjenje negativnog utjecaja poslovanja na okoliš, smanjenje troškova poslovanja te pozitivan imidž kod svojih klijenata. Takav način poslovanja sve više prelazi iz trenda u nužnost što možemo vidjeti i prema energetsko-klimatskom paketu za države članice Europske Unije, popularno nazvanom „ 20 20 20", među čijim ciljevima stoji i *„.. Reduce greenhouse gas emissions by at least 20% compared to 1990 levels or by 30%, if the conditions2 are right; increase the share of renewable*

energy sources in our final energy consumption to 20%; and a 20% increase in energy efficiency..."[1]

1.1.Problem i cilj istraživanja

Pojam ″održivi turistički razvoj″ nastao je krajem osamdesetih godina 20.stoljeća. „Održiv turistički razvoj nastoji zadovoljiti potrebe sadašnjih turista i receptivnih turističkih regija, a da se pri tome zaštite i povećaju mogućnosti za budućnost. To je zamišljeno kao početak menadžmenta svih resursa na način da se zadovolje ekonomske, socijalne i estetske potrebe u očuvanju kulturnog integriteta, bitnih ekoloških procesa, biološke raznolikosti i sustava koji pomažu životu na bilo koji način.″(Vukonić, 2010., str.21). Bitna komponenta koncepta održivog razvoja je upravo ekološka održivost, te se sami koncept održivog razvoja često poistovjećuje s brigom o okolišu (Brčić-Stipičević i sur., 2010.). Ekološki odgovorno poslovanje kao dio održivog i odgovornog poslovanja često se javlja u turizmu pod pojmom ″zeleno poslovanje″. U turističkom sektoru zeleno poslovanje najviše prakticiraju hoteli i hotelske kuće. Pregledom literature i interneta utvrđeno je da je zeleno poslovanje, odnosno ekološki odgovorno poslovanje jako malo istraženo u području agroturizma.

Problemi, odnosno pitanja koje se javljaju su:

- Jesu li hrvatska agroturistička gospodarstva upoznata s važnošću ekološki odgovornog poslovanja
- Koliko provode ekološki odgovorno poslovanje u praksi

Ciljevi istraživanja

- Ispitati upoznatost agroturističkih gospodarstava s principima ekološki odgovornog poslovanja
- Ispitati mišljenja i stavove vlasnika agroturističkih gospodarstava o ekološki odgovornom poslovanju u agroturizmu
- Ustanoviti način primjene ekološki odgovornog poslovanja u praksi
- Odrediti osnovne prepreke na koje vlasnici agroturističkih gospodarstava nailaze prilikom provođenja ekološki odgovornog poslovanja.

[1] http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLET%20EN%20BARROSO%20%20%20007%20-%20Europe%202020%20-%20EN%20version.pdf, pristupljeno 19.09.2016.

1.2. Materijali i metode rada

Za pisanje ovog diplomskog rada korišteni su primarni i sekundarni izvori podataka. Prikupljanje primarnih podataka provedeno je putem dvaju istraživanja.

U fazi prvog istraživanja provedeni su dubinski intervjui s vlasnicima agroturističkih gospodarstava. Intervju, koji se sastojao od 12 pitanja, je rađen na uzorku od 6 vlasnika iz različitih dijelova Republike Hrvatske. Cilj intervjua je bio dobiti uvid o ekološki odgovornom poslovanju na agroturističkom gospodarstvu kako bi se mogao kreirati anketni upitnik na istu temu. Vlasnicima su postavljena pitanja o njihovom mišljenju o ekološki odgovornom poslovanju, je li ga provode i na koji način (gospodarenje otpadom, vodom i energijom, kreiranje asortimana proizvoda i usluga), te o njihovim motivima i preprekama u provođenju ekološki odgovornog poslovanja.

U drugoj fazi istraživanja provedeno je anketno ispitivanje vlasnika agroturističkih gospodarstava. Anketni upitnik je temeljen na odgovorima iz dubinskog intervjua te anketi iz doktorskog rada na temu „Ekološki odgovorno upravljanje opskrbnim lancem u maloprodaji prehrambenih proizvoda“ (Petljak, 2013.). Prvi dio anketnog upitnika sastojao se od općih informacija o agroturističkom objektu (u kojoj županiji posluju, koliko godina posluju, za koju vrstu objekta su registrirani i sl.). Drugi dio anketnog upitnika odnosio se na pitanja o upoznatost s pojmom ″ekološki odgovorno poslovanje″ i mišljenja o važnost zaštite okoliša. Treći dio anketnog upitnika sastojao se od izjava o ekološki odgovornim aktivnostima na gospodarstvu, a četvrti dio od izjava o motivima i preprekama za provedbu istog. Izjave su ocjenjivane na skalama od 5 stupnjeva pri čemu je 1= Uopće se ne slažem odnosno uopće ne primjenjujem, a 5= U potpunosti se slažem odnosno uvijek primjenjujem.

Anketni upitnik je izrađen u aplikaciji Google obrasci, a regrutacija ispitanika je provedena putem e-maila. U njemu je sudjelovalo 60 agroturističkih gospodarstava iz cijele Hrvatske. Isti su pronađeni u nacionalnom katalogu ″Ruralnog turizma Hrvatske″ (Hrvatska gospodarska komora, 2015.) ili pretraživanjem internetskih stranica vezanim za agroturistička gospodarstva.

Prikupljeni anketni podaci obrađeni su u programu za provedbu statističkih analiza podataka SPSS (Statistical Package for the Social Sciences). Izračunata je frekvencija i distribucija odgovora, dok je za utvrđivanje utjecaja pojedinih varijabli na stavove o ekološki odgovornom poslovanju korištena dvovarijantna analiza One-Way ANOVA. Po potrebi, odgovori na

pojedina pitanja su spojeni i preoblikovani, a da bi bili pogodni za daljnju analizu. Postavljena razina signifikantnosti je 5%.

Od sekundarnih podataka korištena je dostupna znanstvena i stručna literatura, akademski članci te web stranice na temu agroturizma, održivog razvoja i zelenog poslovanja.

2.AGROTURIZAM U HRVATSKOJ

Postoje mnoge definicije agroturizma, ali nažalost još uvijek nema jedinstvene definicije agroturizma. Agroturizam je usko vezan uz ruralni turizam, te predstavlja njegov najpoznatiji oblik. Prema Demonji i Ružiću (2010.) ruralni turizam je skupni naziv za različite aktivnosti i oblike turizma koje se javljaju van gradova. Uvjetovan je ruralnim područjem, a njegova važnost ogleda se u interakciji poljoprivredne proizvodnje s turističkim uslugama.

McGehee i Kim (2004.) na agroturizam gledaju kao dio ruralnog turizma, vezan uz poljoprivredu, a obuhvaća rekreaciju na poljoprivrednim gospodarstvima, dnevne posjete i edukaciju. *Farm tourism*, podvrsta agroturizma, obuhvaća smještaj turista i služenje hrane na poljoprivrednim gospodarstvima uz razne aktivnosti vezane za gospodarstvo kao i sudjelovanje u poljoprivrednim radovima. Prema Grgiću (2011.) agroturizam osim usluga ponude smještaja i prehrane, uključuje i seoski ambijent te ekonomske, kulturne i druge aktivnosti područja.

Često korišten naziv za agroturizam u Hrvatskoj je „seljački turizam“, odnosno „turizam na obiteljskim poljoprivrednim gospodarstvima“. Veće razlike između pojma „agroturizam“ i „seljački turizam“ nema. U nazivu „seljački turizam“ fokus je na seljaka, odnosno na poljopivrednika koji je vlasnik gospodarstva i nositelj poljoprivrednih aktivnosti (Franić i Grgić, 2002.). Prema Pravilniku o pružanju ugostiteljskih usluga na obiteljskom poljoprivrednom gospodarstvu (NN 85/15) „objekt na obiteljskom poljoprivrednom gospodarstvu (OPG) funkcionalna je cjelina u kojem se, ovisno o vrsti, pružaju ugostiteljske usluge pripremanja i usluživanja jela, pića i napitaka uobičajnih za kraj u kojem se nalazi OPG, iz poljoprivrednih proizvoda pretežito vlastite proizvodnje, usluge smještaja te ostale usluge u funkciji turističke potrošnje“. Prema članku 19 (stavka 9) spomenutog Pravilnika OPG može na ploči i promidžbenim materijalima umjesto naziva „obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo“ istaknuti druge komercijalne nazive kao što su turističko seljačko gospodarstvo, turističko seljačko domaćinstvo, agroturizam, seljački turizam i sl..

Iz svega navedenog možemo zaključiti da je agroturizam naziv za poljoprivredna gospodarstva koja se osim svoje primarne djelatnosti- poljoprivrede, bave i pružanjem turističkih usluga smještaja i prehrane te na taj način ostvaruju dodatne prihode.

2.1. Stanje agroturizma u Hrvatskoj

Prva turistička seljačka gospodarstva (TSOG) u Repubici Hrvatskoj, točnije njih 32, registrirana su 1998. godine. 2007. godine brojka raste na 352 TSOG-a s najvećim brojem u Dubrovačko-neretvanskoj županiji koja je u to vrijeme imala 70 TSOG-ova s dosta siromašnom ponudom smještajnih kapaciteta (23 kreveta). S druge strane, Istarska županija je u to vrijeme u 64 registrirana TSOG-a nudila 253 kreveta (Demonja i Ružić, 2010). Zadnji podatak o broju turističkih seljačkih domaćinstava je iz 2013. godine kada je u Republici Hrvatskoj registrirano 447 TSOG-ova koja su vrlo neravnomjerno raspoređena po županijama[2]. Primjerice, 2007. godine čak 6 hrvatskih županija nije imalo ni jedno registrirano turističko seljačko gospodarstvo, dok su županije s najvećim brojim TSOG-ova bile Istarska, Osječko-baranjska i Dubrovačka županija (Demonja i Ružić, 2010.).

U lipnju 2016.godine dolazi do nadopune Pravilnika o razvrstavanju i kategorizaciji objekata u kojima se pružaju ugostiteljske usluge na OPG-ima (NN 54/16). Prema tom Pravilniku objekti na OPG-ima razvrstani su sukladno obveznim ugostiteljskim uslugama u sedam vrsta objekata; vinotočje (kušaonica), izletište, soba, apartman, ruralna kuća za odmor, kamp, te kamp odmorište.

S obzirom na povećani broj registriranih seljačkih gospodarstava koja nude turističke usluge, 2008. godine Hrvatska gospodarska komora osniva Zajednicu ruralnog turizma. U svibnju 2015. godine odlukom Upravnog odbora Hrvatske gospodarske komore Zajednica ruralnog turizma i Zajednica obiteljskog smještaja integrirane su u Zajednicu obiteljskog turizma pri HGK. Navedena Zajednica je dostupna svim mikropoduzetnicima u turizmu koji osmišljavaju inovativne turističke proizvode i usluge, a sve u cilju što boljeg plasmana poljoprivrednih proizvoda kroz turizam[3]. Osim ove Zajednice u Republici Hrvatskoj djeluje veliki broj institucija koje se jednim dijelom bave i agroturizmom: Hrvatska turistička zajednica, Turističke zajednice županija, upravni odjeli za turizam i gospodarstvo pri županijama, Hrvatska obrtnička komora, te razne udruge (Grgić i sur., 2015.).

Uz povećan broj institucija i udruga vezanih za ruralni turizam, povećava se i broj edukacija o istom. Do sada su u Hrvatskoj održana tri kongresa o ruralnom turizmu. Na posljednjem

[2] Grgić I. i sur., (2015.), „ Agroturizam u Republici Hrvatskoj i nekim državama Europske Unije“, Agronomski glasnik, str.69

[3] http://www.hgk.hr/djelatnost/gosp_turizamugostiteljstvo/zajednica-ruralnog-turizma-i-zajednica-obiteljskog-smjestaja-integrirane-u-zajednicu-obiteljskog-turizma, Pristupljeno 04.08.2016.

kongresu, održanom 2012. godine u Osijeku zaključeno je kako je ključ uspješnog ruralnog turizma u organizaciji i edukaciji kako pružatelja turističke ponude tako i državnih tijela koji sudjeluju u kreiranju pravilničkih i zakonodavnih okvira[4]. Također, sve je veći broj edukacija koje se održavaju diljem Hrvatske na kojima se polaznici educiraju o zakonima i pravilnicima, korištenju EU fondova, zaštiti okoliša i energetskoj učinkovitosti, te marketingu i brendiranju ruralnog turizma (primjerice seminar „Za razvoj ruralnih krajeva“ održan u Sinju u travnju 2016. godine).

2.2. Prednosti i nedostaci agroturizma u Hrvatskoj

Hrvatska po svojoj atrakcijskoj osnovi ne zaostaje za drugim europskim zemljama koje su ruralni turizam dovele na zavidnu razinu. Velika prednost ruralnog prostora u Hrvatskoj je njegova raznolikost unutar koje se nalazi bogata kulturna i prirodna baština svjetskog i međunarodnog značaja (Kušen, 2006.). Dobra prometna povezanost i blizina emitivnih zemalja je prednost za cjelokupni turizam u Hrvatskoj, pa tako i agroturizam. Sve je veći interes lokalnog stanovništva koje prepoznaje potencijal koji Hrvatska posjeduje za agroturizam, a to su autohtoni i tradicionalni proizvodi koji se nude u ekološki očuvanim prostorima (Grgić i sur., 2015.)

Prema Grgiću i sur. (2015.), nedostaci, odnosno slabosti agroturizma u Hrvatskoj očituju se u lošoj infrastrukturi te nedovoljnom broju kvalitetnih smještajnih jedinica u seljačkim domaćinstvima. Također manjka ideja i inovativnosti za razvitak pojedinih proizvoda, ali i konkretnih ciljeva za razvoj agroturizma. Nedovoljno strukturirana i organizirana ponuda , te nepostojanje dobre marketinške komunikacije prema tržištu dovode do nedovoljne razine znanja o agroturizmu u javnosti.

2.3. Agroturizam u Europi

Iako u svakoj državi pojam agroturizam pretpostavlja različitu uslugu, postoje neke zajedničke karakteristike agroturizma bilo gdje, a to su: ruralna sredina, nezagađena priroda, smještaj na obiteljskim gospodarstvima, upoznavanje sa lokalnim običajima, upoznavanje s poljoprivrednom proizvodnjom te uključivanje u isto, smještaj u tradicijskim domaćinstvima, te uživanje u domaćoj i lokalnoj gastronomiji (Baćac, 2011.) 2014. godine je ruralni turizam

[4] http://www.index.hr/vijesti/clanak/u-osijeku-zapoceo-treci-medjunarodni-kongres-o-ruralnom-turizmu/616942.aspx, Pristupljeno 08.08.2016.

europskih zemalja sa svojih 500 000 smještajnih jedinica, te 6 milijuna kreveta činio 15 % ukupnog smještajnog kapaciteta u Europi.[5]

Austrija

Ruralni turizam u Austriji nastaje kao odgovor austrijske vlade na negativni trend napuštanja sela i sve veći broj poljoprivrednih gospodarstava koji su prestali s radom. U nastojanju spriječavanja navednog, austrijska vlada uvodi mnoge olakšice i državne poticaje kako bi sačuvala austrijsku poljoprivredu na način da poljoprivrednicima putem ruralnog turizma omogući dodatnu zaradu. Još 1960. godine u Austriji je započela adaptacija seoskih starih kuća koje su poljoprivrednici prenamjenili kako bi svojim gostima mogli pružati usluge smještaja (Ružić,2009.). Austrija trenutno svojim gostima, većinom Njemcima, nudi 17 000 turističkih kreveta na 15 500 turističkih seoskih obiteljskih gospodarstava. Gospodarstva imaju dvije sezone: ljetnu kojoj je prosječna popunjenost 64 dana i zimsku s 44 dana prosječne popunjenosti.

S obzirom da obavezna klasifikacija i standardizacija gospodarstva nije zakonski propisana, uvjete za klasifikaciju i standarde kvalitete propisala je nacionalna federacija seoskog turizma Austrije (Baćac, 2011.). Kriteriji kojima se ocjenjuje kvaliteta farme podjeljeni su u sljedeće cjeline:

-kvaliteta farme/gospodarstva- obuhvaća položaj gospodarstva, proizvodnju na gospodarstvu, posjedovanje vrta, način zbrinjavanja otpada;

-kvaliteta opremanja- odnosi se na uređenju unutarnjih prostora namijenjenih gostima: sobe, sanitarni čvorovi i kupaonice, dnevni boravak, prostor za služenje hrane i sl.

- kvaliteta dodatnih usluga- obuhvaća usluživanje hrane u sobama, doživljaj farme, rekreacijske aktivnosti i sl.

Svi ovi kriteriji se boduju, a konačan broj bodova utječe na kategoriju koju objekt dobiva. Gospodarstva mogu ostvariti maksimalno 250 bodova i ovisno o ostvarenoj kategoriji označavaju se cvijetom margarete (2, 3 ili 4 cvijeta). Primjerice, minimalni uvjeti za dobiti 2 cvijeta su ugodno i funkcionalno gospodarstvo i smještaj s jednim sanitarnim čvorom, kupaonicom i tušem na katu. Dok za 4 cvijeta gospodarstvo treba imati smještaj uređen u posebnom objektu, komforan i kvalitetno opremljen, te svaka smještajna jedinica mora imati

[5] http://agroxenia.net/en/5th-european-congress-rural-tourism-european-rural-tourism-2020, pristupljeno 05.02.2016.

svoju vlastitu kupaonicu, sanitarni čvor i tuš. Osim ove klasifikacije na temelju kvalitete, nacionalna federacija je podijelila gospodarstva i na temelju specifičnih usluga koje pružaju, stoga Austrija ima gospodarstva koja se bave bio proizvodnjom, gospodarstva s organiziranim jahanjem, gospodarstva prilagođena osobama s posebnim potrebama itd. Kontrola, koja se vrši svake dvije godine od strane nacionalne federacije, služi za utvrđivanje postojanja uvjeta i propisanih kriterija.

Autrija također nudi veliki broj smještajnih objekata koji posluju na ekološki odgovoran način.[6]Više od 180 smještajnih objekata nosi oznaku *Östereichische Umweltzeichen* (austrijska eko oznaka). Nositelji ove oznake moraju posebnu pažnju pridavati učinkovitom upravljanju otpadom i energijom, jednostavnim sistemima recikliranja, minimiziranju upotrebe ambalaža, korištenju lokalne i organske hrane, korištenju održivih materijala i sl.

Italija

Talijanska vlada je isto kao i austrijska vlada odgovor na napuštanje popljoprivrednih imanja od 1950-ih do 1970-ih upravo vidjela u agroturizmu. Stoga je 1985. godine donešen poseban zakon o agroturizmu čime je talijanskim poljoprivrednicima pružena šansa za dopunskom djelatnošću. Tim je zakonom Italija postala jedina država koja je donijela poseban Zakon o agroturizmu kao okvirni zakon s tim da je svakoj pojedinačnoj regiji omogućeno da donese vlastiti zakon koji se tiče teritorijalnih specifičnosti. 2014. godine Italija je imala 21 744 agroturističkih gospodarstava, čak 847 više nego godinu prije.[7] Agroturistička gospodarstva imaju obavezne standarde koje moraju zadovoljiti, kao što su minimalni uvjeti za smještaj, sanitarno-higijenske norme, osiguranje gostiju i sl. Dodatni standardi odnose se na dodatne sadržaje, usluge i komfor. Oznaka kvalitete za gospodarstva u Italiji je klas žita (1-3 klasa).

U studiji iz 2015. godine pod naslovom *„Is agritourism eco-friendly? A comparison between agritourisms and other farms in Italy using farm accountancy data network dataset"* autori su istražili utjecaj na okoliš gospodarstava koji se bave samo poljoprivredom i onih koja uz poljoprivredu nude usluge smještaja, prehrane i prodaje svojih proizvoda. Gospodarstva, njih nešto više od 11 200, ispitivali su u skladu s 5 kriterija: Očuvanje krajobraza, očuvanje biološke raznolikosti, proizvodnja energije pomoću alternativnih izvora, usvajanje sustava certificiranja, te intenzitet korištenja inputa[8] (Mastronardi i sur., 2015.). Studija je istaknula kako su

[6] http://www.austria.info/uk/service-facts/about-austria/austria-green-credentials/green-austria, pristupljeno 05.02.2016.
[7] http://www.istat.it/en/archive/agritourism, pristupljeno 05.02.2016.
[8] Ulazni element u proizvodnji (sirovine, radna snaga i sl.)

agroturistička gospodarstva u Italiji okarakterizirana kao poljoprivredna proizvodnja s najmanjim utjecajem na okoliš, a svakako manjim nego što su to poljoprivredna gospodarstva bez pružanja usluga smještaja i prehrane, te oni imaju tendenciju da razviju razne održive tehnike koje rezultiraju pozitivnim učinkom na krajobraz, biološku raznolikost i prirodne resurse.

Slovenija

Slovenija je svoj ruralni turizam počela razvijati početkom 70-ih godina prošlog stoljeća (Ružić,2009.) Danas u Sloveniji posluje preko 600 turističkih seljačkih gospodarstava među koje se ubrajaju izletišta, gospodarstva koja nude usluge smještaja i prehrane, planinska gospodarstva[9], kampovi, osmice[10], vinotočja. Zakonski okvir u Sloveniji poljoprivrednim gospodarstvima osim osnovne usluge smještaja i noćenja, dopušta i ne-ugostiteljske usluge kao što su: razgledavanje poljoprivrednog gospodarstva i prirodnih i kulturnih znamenitosti, prikaz radova u poljoprivredi i šumarstvu kao i sudjelovanje u istim, prijevoz gostiju zaprežnim kolima, jahanje životinja, najam sportskih rekvizita itd (Baćac, 2011.).

U Sloveniji raste broj smještajnih objekata koji posluju na ekološki odgovoran način. Takvi objekti su nakon obnove postali energetski učinkovitiji, pravilno upravljaju s otpadnim vodama, recikliraju otpad, te koriste organska sredstva za pranje, a od dodatnih usluga organiziraju ekološke radionice i tečajeve. Prema zelenom i održivom turizmu idu i slovenske farme, naime nekoliko desetaka farmi nosi oznaku „Ecological tourist farm“ što znači da osim čistog prirodnog okruženja, nude i certificiranu organsku hranu. [11]

[9] Gospodarstva koja nude sir, mlijeko, mliječne proizvode, hladne nareske, na gospodarstvu proizvedena alkoholna i bezalkoholna pića, te su otvorena samo u vrijeme sezone ispaše stoke

[10] Poljoprivredna gospodarstva koja zakonski mogu biti otvorena najviše dva puta godišnje po deset dana zbog prodaje vlastitih proizvoda bez oporezivanja i mogu također nuditi jednu vrstu specijaliteta karakterističnu za kraj u kojemu se gospodarstvo nalazi

[11] http://www.slovenia.info/en/Green-tourist-accommodation.htm?zelene_turisticne_nastanitve_info=0&lng=2, pristupljeno 05.02.2016.

3.EKOLOŠKI ODGOVORNO POSLOVANJE

Pojam ″ekološki odgovorno poslovanje″ poznatiji je pod pojmom ″zeleno poslovanje″ ili kao dio ″održivog poslovanja″. Pojam ″održivog razvoja″ prvi put se javlja u 19. stoljeću u šumarstvu i tada je podrazumijevao da se u vremenskoj jedinici smije posjeći samo onoliko šume koliko će je narasti (Müller, 2004., str.42). ″Pod održivim razvojem smatra se porast kvalitete života – tj.ekonomskog blagostanja i subjektivnog dobrog osjećaja – koji se postiže smanjenim ulaganjem neobnovljivih prirodnih resursa i sve manjim opterećivanjem okoliša i ljudi, a s ciljem da se ne ograničavaju opcije budućih generacija″ (Müller 2004., str. 44). Jednostavniju definiciju održivog razvoja dao je Vukonić (2010., str.126) koji kaže ″...da je održivi razvoj koncepcija koja teži poboljšati kakvoću života time što udružuje ekonomski razvoj, zaštitu okoliša i društvenu odgovornost.″

Bitno je naglasiti da se koncept održivog razvoja sastoji od 4 komponente održivosti: ekološke, ekonomske, društvene i tehnološke održivost. ″Ekološka održivost jamči usklađenost razvoja s očuvanjem i održanjem osnovnih ekoloških procesa, biološke raznolikosti i bioloških resursa.″(Brčić-Stipičević i sur.,2010., str.5)

Održiva potrošnja i proizvodnja podrazumijevaju korištenje, odlaganje i preoblikovanje resursa uz minimalnu štetu za okoliš i istodobno blagostanje zajednice i pojedinca (Črnjar i Črnjar, 2009). Dio područja djelovanja koje se odnosi na svakog pojedinca, a vezano za održivo ponašanje može se koristiti i kod vlasnika i zaposlenika agroturističkih objekata. Na prvom mjestu je izbjegavanje stvaranja suvišnog otpada što podrazumijeva svrstavanje, recikliranje otpada, te kupnju dugotrajnijih proizvoda. Slijedi upotreba energije i vode gdje se podrazumijeva korištenje obnovljivih izvora energije, češća uporaba aparata koji štede energiju i vodu, te općenito smanjenje uporabe vode. Područje prehrane obuhvaća povećanje udjela regionalnih proizvoda, povećanje kupnje sezonskih proizvoda, te davanje prednosti proizvoda nastalih ekološkom proizvodnjom (Črnjar i Črnjar, 2009).

Zeleno poslovanje u turizmu se najčešće provodi u hotelijerstvu. U Hrvatskoj ima više od 40 hotela s certifikatom o održivom poslovanju ″Sustainable Hotel Certificate by UPUHH″ dodijeljenim od strane Udruge poslodavaca u hotelijerstvu Hrvatske (UPUHH). Hoteli s ovim certifikatima posluju prema načelima održivog poslovanja koje uključuje zaštitu okoliša i stalno

razvijanje svijesti o tome, energetsku učinkovitost, uštede energije i vode te nabave, kontroliranje ispuštanje emisije CO2, edukaciju zaposlenika itd. [12].

Međutim postoje i projekti održivog poslovanja koji nisu vezani za hotelijerstvo. Ministarstvo turizma Republike Hrvatske sve veću pažnju pridaje održivom razvoju turizma što se može vidjeti kroz sve već broj projekata u koje su uključeni u suradnji s mnogim organizacijama i udrugama čije su djelatnosti vezane uz održivi turizam. Primjer projekata vezanih za agroturizam su projekti ″Hrvatska zemlja maslinovog ulja″[13] - u sklopu kojeg su se održavale manifestacije s nizom radionica i degustacija hrvatskih maslinara te ″Razvoj ruranog turizma u dalmatinskom zaleđu″ gdje se kroz edukativno-informativne radionice prenosilo znanje o ruralnom turizmu i korištenju EU fondova[14]. Početkom 2016. godine u Hrvatskoj je pokrenut ECOmode program kao odgovor na trendove razvoja održivog i ekološki odgovornijeg turizma[15]. Program je u potpunosti osmišljen u Istri, te je prvi i jedini program održivog turizma koji je namjenjen eko-označavanju isključivo manjih smještajnih objekata i pružatelja aktivnosti. Svrha ovog programa koji trenutno djeluje samo na području Istre je smanjiti negativan utjecaj turizma na okoliš, pokretati društveni razvoj te istaknuti na tržištu subjekte turizma koji posluju na principu održivog razvoja.

Zanimljivi su rezultati istraživanja objavljenog u ″Journal of Sustainable Tourism″ pod nazivom″Assessing the sustainability of agritourism in the US: a comparison between agrotourism and other farm entrepreneurial ventures″. Istraživanje je obuhvatilo 1135 farmi Sjeverne Amerike od kojih se neke bave agroturizmom kao dodatnom djelatnosti dok se druge ne bave agroturizmom. Cilj istraživanja je bio procijeniti razinu održivosti (ekološke, ekonomske i socijalne) agroturističkih farmi te je usporediti s razinom održivosti na ″običnim″farmama, odnosno farmama koje se ne bave agroturizmom. Rezultati vezani za ekološki održivo poslovanje su pokazali da ekološko upravljanje otpadom više provode ″obične″farme (48,1%) za razliku od agroturističkih farmi (36,6 %), dok tretiranje štetočina na ekološki prihvatljiviji način bolje provode agroturističke farme (49,9%) od ″običnih″farmi (39,3 %). Ekološko upravljanje vodom koje ima za cilj očuvanje vode skoro se podjednako provodi i na jednim i na drugim farmama, točnije 64,7 % na agroturističkim farmama, a 65,5 % na ″običnim″ farmama. Cijelo istraživanje je pokazalo da agroturističke farme provode

[12] www.energetskocertificiranje.com.hr/u-hrvatskoj-trenutno-postoji-41-zeleni-hotel/ , pristupljeno 08.09.2016.
[13] http://www.hgk.hr/djelatnost/gosp_poljoprivredaprehrana/hrvatska-zemlja-maslinovog-ulja, pristupljeno 16.08.2016.
[14] http://www.odrzivi.turizam.hr/default.aspx?id=1314 ,pristupljeno 16.08.2016.
[15] http://www.regionalexpress.hr/site/more/u-istri-predstavljen-ecomode-znak-za-turizam ,pristupljeno 16.08.2016.

održivije poslovanje na svojim farmama iako postoji prostora za dodatno poboljšanje u dijelu ekološki održivog poslovanja.

4.REZULTATI ISTRAŽIVANJA

4.1. Rezultati intervjua

U vremenu od veljače do travnja 2016. godine za potrebe istraživanja intervjuirano je šest agroturističkih gospodarstava (jedno gospodarstvo iz Slavonije, dva iz Središnje Hrvatske, dva iz Dalmacije i jedno gospodarstvo iz Istre). Vlasnicima gospodarstva je bilo postavljeno 12 pitanja koja su se odnosila na njihova mišljenja o ekološki odgovornom poslovanju , je li takvu vrstu poslovanja provode na svom gospodarstvu, što ih motivira na takvo poslovanje i na koje prepreke nailaze.

Za sve vlasnike ekološki odgovorno poslovanje u agroturizmu obuhvaća brigu o okolišu. Briga za okoliš pak podrazumijeva recikliranje, upotrebu obnovljivih izvora energije te racionalno korištenje svih materijala. Čak 4 od 6 intervjuiranih vlasnika smatra da ekološki odgovorno poslovanje u agroturizmu obuhvaća i ekološku poljoprivredu o kojoj imaju pozitivan stav. Dvoje ispitanika smatra da bi svi agroturistički objekti trebali provoditi ekološki odgovorno poslovanje i biti uzor drugim dionicima u turizmu, dok dvoje vlasnika smatra da je za takvu vrstu poslovanja potrebno i vremena i novaca. Svi ispitanici, u okviru svojih mogućnosti provode na svojim gospodarstvima ekološki odgovorno poslovanje. Većinom se to odnosi na razvrstavanje otpada, ekološki uzgoj namirnica, te korištenje staklene ambalaže.

Aktivnosti koje ispitani vlasnici razmatraju prilikom korištenja energije i vode na gospodarstvu se u najvećoj mjeri odnose na korištenje što je više moguće dnevnog svijetla. Troje ispitanika ima štedne žarulje na svojim gospodarstvima , te za grijanje koristi drvo, dok vlasnici jednog gospodarstva imaju svoju šumu u kojoj ostavljaju bio otpadnu masu i granje na tlu zbog prirodne razgradnje. Jedno agroturističko gospodarstvo ima i ugrađene solarne panele za grijanje vode, a uskoro i za podno grijanje. Što se tiče korištenja vode, čak tri gospodarstva koriste bunarsku vodu, dok jedno gospodarstvo koristi vodu s izvora. Osim već spomenutog razvrstavanja otpada, četvoro ispitanika prehrambene viškove kompostira i koristi za prehranu svojih životinja.

Kod aktivnosti vezanih za gospodarenje otpadom istaknulo se jedno agroturističko gospodarstvo koje reciklira papir, tekstil, plastiku, upotrjebljena ulja i sve odvoze u reciklažna dvorišta. Također koriste ekološka sredstva za čišćenje i eko sapune. Restaurirali su stari namještaj i od ostataka keramičkih pločica rade mozaike, ogledala, slike, koriste naplavine drveta za izradu ukrasnih predmeta i poklona za goste.

Kod kreiranja asortimana proizvoda u skladu s ekološkom odgovornošću dva gospodarstva svoje proizvode pakiraju u staklenu ambalažu koja se može ponovno koristiti, a isto vrijedi i za drvene rešetkaste sanduke. Što se tiče uslužnog dijela, četiri agroturistička gospodarstva svojim gostima nude hranu koju su većinom sami uzgojili,a također rade i domaće zimnice, marmelade, sokove i likere.

U organizaciji usluga koje su povezane s ekološkom odgovornošću istaknula su se četiri gospodarstva koja nude izlete u prirodu, dok tri gospodarstva u svojoj ponudi imaju najam bicikala. Dva gospodarstva ne nude usluge povezane s ekološki odgovornim poslovanjem. Jedno gospodarstvo iz Središnje Hrvatske nudi najviše usluga povezanih s ekološki odgovornim poslovanjem. Oni naime, imaju registrirano izletište za 50 izletnika i svojim gostima osim ručka od vlastitih ekološki certificiranih namirnica nude i predavanja o ekološkoj poljoprivredi uz razgledavanje imanja i pogona za preradu voća i povrća. Za djecu dodatno na gospodarstvu organiziraju edukativne igraonice poput seoske olimpijade koja uključuje isključivo tradicionalne igre s prirodnim predmetima, zatim prezentaciju i sudjelovanje u proizvodnji kukuruznog brašna uz pomoć mlina kamen na kamen te radionica eko vrt u kojoj se s djecom uz igru sadi i sije.

Glavna motivacija za provođenje ekološki odgovornog poslovanja u agroturizmu je ista kod svih vlasnika, a to je očuvanje okoliša, kako za nas, tako i za buduće generacije. Također, jedno gospodarstvo je navelo smanjenje troškova poslovanja kao jedna od motivirajućih faktora.

Svi intervjuirani smatraju da su današnji kupci/turisti ekološki osviješteni i da cijene ekološki odgovorne aktivnosti na agroturističkim gospodarstvima. Trend očuvanja okoliša i zdrave hrane došao je i kod nas. Iako su komercijalizirani proizvodi jeftiniji od ekoloških i velika većina potrošača nije u financijskoj mogućnosti priuštiti si zdraviju hranu, većina posjetitelja na ovim gospodarstvima je, prema riječima vlasnika, spremna izdvojiti više novca za kvalitetniji proizvod. Naravno, vlasnici gospodarstava su svjesni da bi bolje financijsko stanje u zemlji pridonijelo povećanju broja ekološki osviještenih gostiju/kupaca. Gospodarstvu iz Istre su najčešći gosti iz europskih zemalja, obitelji s djecom koji su iznimno ekološki osviješteni i često im ukazuju na propuste i prenose znanje o ekologiji iz svojih zemalja.

Mišljenja su podijeljena kada se radi održavanju dovoljnog broja seminara i radionica na temu važnosti ekološki odgovornog poslovanja općenito i u agroturizmu. Naime, dva gospodarstva

nisu zadovoljna ponudom takvih radionica. Smatraju da do svih informacija moraju doći sami, kucati na više vrata da bi dobili potreban odgovor te sami učiti na vlastitim pogreškama. Radionice koje se organiziraju uvijek su one financirane od strane EU i većinom zadovoljavaju formu. Gospodarstvo iz Središnje Hrvatske smatra da se može pronaći veliki broj radionica i seminara ako postoji interes za iste, iako kažu, veći je broj predavanja o ekologiji općenito, nego isključivo u agroturizmu. Dva gospodarstva smatraju da se održava dovoljan broj seminara i radionica dok je puno informacija dostupno i na Internetu. Oni svoje informacije dobivaju kroz udrugu agroturističkih imanja i lokalnu turističku zajednicu koje ih obavještavaju, savjetuju i nude pomoć u svemu.

Kada je riječ o preprekama na koje vlasnici nailaze kod provođenja ekološki odgovornih aktivnosti kao najčešća prepreka spominjao se novac. Ulaganja su velika, a poticaji mali, pogotovo poticaji povezani s provođenjem ekoloških odgovornih aktivnosti kao što su obnovljivi izvori energije. Druga velika prepreka je spora birokracija i opsežna papirologija. Naime, kod prijave za bilo koji natječaj potrebno je prikupiti veliku količinu dokumenata, a kako kaže vlasnik jednog gospodarstva koji se također prijavio za EU fondove, odgovor nikada nisu dobili. Za gospodarstvo koje se bavi ekološki certificiranom proizvodnjom velika je prepreka i visoka osjetljivost ekoloških kultura kao i česta nemogućnost zaštite, a samim time i propadanje uroda.

U budućnosti, a vezano za očuvanje i zaštitu okoliša, tri gospodarstva planiraju ugraditi solarne panele, dok jedno gospodarstvo planira povećati vlastitu proizvodnju hrane.

4.2. Rezultati ankete

4.2.1. Opći podaci

U anketi na temu ″Ekološki odgovorno poslovanje agroturističkih gospodarstava u Hrvatskoj″ sudjelovalo je 60 agroturističkih gospodarstava iz svih županija u Republici Hrvatskoj. Najviše anketiranih gospodarstava nalaze se u Dubrovačko-neretvanskoj županiji (16,7%), Osječko-baranjskoj županiji (15,0%), te Istarskoj županiji (13,3%). Nešto više od polovice ispitanika (51,7 %) posluje dulje od 10 godina, 26,7% ispitanika posluje od 5 do 10 godina, 16,7% od 3 do godina, te 5% ispitanika posluje manje od tri godine (Tablica 1.)

Tablica 1. Godine poslovanja agroturističkih gospodarstava

	% agroturističkih gospodarstava
Manje od 3 godine	5%
Od 3 do 5 godina	16,7%
Od 5 do 10 godina	26,7%
Više od 10 godina	51,7%

Izvor: anketno ispitivanje

6,6% agroturističkih gospodarstava ima sve proizvode s eko-certifikatom, dok 21,7% ima dio proizvoda s eko-certifikatom (Grafikon 1.)

Grafikon 1. Ponuda eko-certificiranih proizvoda na agroturističkom gospodarstvu

Izvor: anketno ispitivanje

Na agroturističkim gospodarstvima mogu se pružati usluge smještaja prehrane i turističke usluge. Najčešće se nude usluge prehrane (90%), zatim usluge smještaja (75%), dok turističke usluge nudi 35% anketiranih. Neke od turističkih usluga koje se nude na agroturističkim gospodarstvima su:

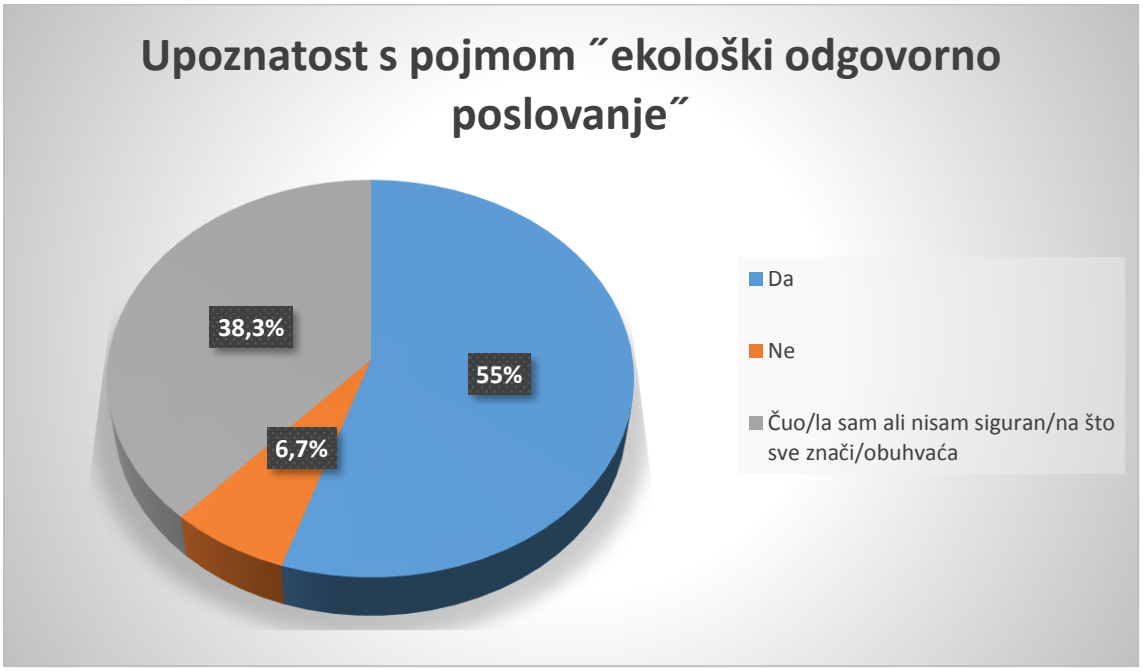
- rekreativno i sportsko jahanje
- najam bicikla
- vožnja starim fijakerom
- izleti
- wellness
- eko radionice
- dječje radionice u prirodi

- radionice tradicijske kuhinje
- etno zbirka
- sudjelovanje u poljoprivrednim radovima

Agroturistički objekti mogu biti registrirani za više vrsta objekta. Analiza je pokazala da je najčešća vrsta objekta u agroturizmu izletište (46,7%) te soba (41,7%). Slijede ih vinotočje (kušaonica) i apartman kao vrsta za koju je registrirano 30% gospodarstava. Ruralnu kuću za odmor ima 26,7% anketiranih agroturističkih gospodarstava, dok kamp kao registriranu vrstu objekta u agroturizmu ima samo 1,7% anketiranih.

4.2.2 Upoznatost s pojmom ″ekološki odgovorno poslovanje″

Jedno od glavnih problema, a i ciljeva ovog rada bilo je ispitati jesu li i u kojoj mjeri vlasnici agroturističh gospodarstava upoznati s pojmom ″ekološki odgovorno poslovanje″. Rezultati ankete pokazuju da je 55% vlasnika čulo za taj pojam, 38,3% je čulo, ali nije sigurno što taj pojam sve obuhvaća, dok 6,7% nije nikada čulo za pojam ″ekološki odgovorno poslovanje″ (Grafikon 2.).

Grafikon 2. Upoznatost s pojmom ″ekološki odgovorno poslovanje″

Izvor: anketno ispitivanje

4.2.3. Važnost brige o zaštiti okoliša i odnos agroturističkih gospodarstava prema okolišu

Svi anketirani smatraju da je zaštita okoliša važna ili vrlo važna za poslovanje agroturističkog gospodarstva, točnije 35% smatra da je važna, dok 65% smatra da je zaštita okoliša jako važna.

Tablica 2. Važnost brige o zaštiti okoliša za poslovanje agroturističkih gospodarstava

	% agroturističkih gospodarstava
Potpuno je nevažna	0%
Nevažna je	0%
Nit je važna, nit je nevažna	0%
Važna je	35%
Jako je važna	65%

Izvor: anketno ispitivanje

Kada je riječ o odnosu gospodarstva prema okolišu čak 96,7% ispitanika je odgovorilo da u svakodnevnom poslovanju vodi brigu o zaštiti okoliša, dok 76,7% ispitanih smatra da briga o zaštiti okoliša pozitivno utječe na poslovni rezultat (Tablica 3.)

Tablica 3. Odnos agroturističkih gospodarstava prema okolišu

	Slažem se	**Nit se slažem, nit se ne slažem**	**Ne slažem se**
U svakodnevnom poslovanju vodimo brigu o okolišu	96,7%	0%	3,3%
Briga o zaštiti okoliša predstavlja trošak	36,7%	21,7%	41,7%
Briga o zaštiti okoliša pozitivno utječe na poslovni rezultat	76,7%	20%	3,3%

Izvor: anketno ispitivanje

4.2.4. Provedba ekološki odgovornih aktivnosti na agroturističkim gospodarstvima

Anketa je obuhvatila provedbu ekološki odgovornih aktivnosti na agroturističkom gospodarstvu koje se odnose na uporabu energije i vode, gospodarenje otpadom te asortiman proizvoda. Rezultati su pokazali da su dvije najčešće aktivnosti koje se provode na agroturističkim gospodarstvima vezane za uporabu energije korištenje prirodnog svjetla što je

više moguće i korištenje drva za grijanje (80% u oba slučaja). Najmanje se koriste lampe sa senzorima pokreta (28,3%) i obnovljivi izvori energije (26,7%) (Tablica 4.).

Tablica 4. Ekološki odgovorno korištenje energije na agroturističkim gospodarstvima

	Da	**Djelomično/ponekad**	**Ne**
Koristimo prirodno svjetlo što je više moguće	80%	16,7%	3,3%
Koristimo lampe sa senzorima pokreta	28,3%	18,3%	53,3%
Koristimo niskoenergetsku rasvjetu (LED svjetla, štedne žarulje)	65%	21,7%	13,3%
Koristimo obnovljive izvore energije	26,7%	21,7%	51,7%
Za grijanje koristimo drva	80%	13,3%	6,7%

Izvor: anketno ispitivanje

Najčešće ekološki odgovorne aktivnosti na anketiranim agroturističkim gospodarstvima koje su povezane s uporabom vode su racionalno korištenje vode (85%) i sakupljanje i korištenje kišnice (51,7%). Najmanje se upotrebljavaju slavine na senzor (1,7%), dok ponovnu uporabu već korištene vode provodi samo 18,3% anketiranih (Tablica 5.).

Tablica 5. Ekološki odgovorno korištenje vode na agroturističkim gospodarstvima

	Da	**Djelomično/ponekad**	**Ne**
Racionalno koristimo vodu	85%	13,3%	1,7%
Koristimo slavine na senzor	1,7%	10%	88,3%
Ponovno upotrebljavamo već korištenu vodu	18,3%	23,3%	58,3%
Sakupljamo i koristimo kišnicu	51,7%	21,7%	26,7%

Izvor: anketno ispitivanje

Odvojeno prikupljanje otpada (71,7%), kompostiranje prehrambenog otpada (75%) i dio otpada koji služi kao hrana životinjama (76,7%) su ekološki odgovorne aktivnosti vezane za gospodarenje otpadom koje najviše provode anketirana agroturistička gospodarstva (Tablica 6.).

Tablica 6. Ekološki odgovorno gospodarenje otpadom na agroturističkim gospodarstvima

	Da	Djelomično/ponekad	Ne
Odvojeno prikupljamo otpad	71,7%	20%	8,3%
Prehrambeni otpad kompostiramo	75%	13,3%	11,7%
Dio otpada služi kao hrana životinjama	76,7%	15%	8,3%
Sakupljamo otpadno ulje	45%	11,7%	43,3%
Koristimo ekološka sredstva za čišćenje	31,7%	41,7%	26,7%

Izvor: anketno ispitivanje

Kada je riječ o asortimanu proizvoda koje agroturistička gospodarstva nude čak 91,7% anketiranih koristi staklenu ambalažu koja se može ponovno upotrijebiti, dok papirnatu ambalažu koristi 65% anketiranih. Lokalne proizvode u svojoj ponudi ima 88,3% anketiranih agroturističkih gospodarstava (Tablica 7.).

Tablica 7. Ekološki odgovoran asortiman proizvoda na agroturističkim gospodarstvima

	Da	Djelomično/ponekad	Ne
U ponudi imamo lokalne proizvode	88,3%	8,3%	3,3%
Koristimo staklenu ambalažu koja se može ponovno upotrijebiti	91,7%	6,7%	1,7%
Koristimo papirnatu ambalažu koja se može ponovno upotrijebiti	65%	20%	15%

Izvor: anketno ispitivanje

4.2.5. Motivacija i prepreke za provedbom ekološki odgovornog poslovanja na agroturističkim gospodarstvima

Rastući broj ekološki osviještenih kupaca/korisnika usluga, pozitivan imidž koji se kod njih stvara te zaštita okoliša su tri jaka motivatora kod anketiranih agroturističkih gospodarstava (Tablica 8.).

Tablica 8. Motivacija za provedbom ekološki odgovornog poslovanja na agroturističkom gospodarstvu

Molim ocijeniti na ljestvici od 1-5 sljedeće izjave koje se odnose na motivaciju:	**Slažem se**	**Nit se slažem, nit se ne slažem**	**Ne slažem se**
Smanjenje troškova poslovanja	65%	28,3%	6,7%
Rastući broj ekološki osviještenih kupaca/korisnika usluga	93,3%	6,7%	0%
Pozitivan imidž koji se stvara kod kupaca/korisnika usluga	93,3%	6,7%	0%
Zaštita okoliša	93,3%	5%	1,7%

Izvor: anketno ispitivanje

Najčešća prepreka u provođenju ekološki odgovornog poslovanja na agroturističkim gospodarstvima je nedostatak državne potpore (75%), te neprilagođeni zakoni i pravilnici (66,7%), dok kao najmanju prepreku anketirana gospodarstva vide nedovoljnu ekološku svijest (Tablica 9.).

Tablica 9. Prepreke za provedbom ekološki odgovornog poslovanja

Molim ocijeniti na ljestvici od 1-5 sljedeće izjave koje se odnose na prepreke:	**Slažem se**	**Nit se slažem, nit se ne slažem**	**Ne slažem se**
Visoka ulaganja	63,3%	21,7%	15%
Nedostatak državne potpore	75%	16,7%	8,3%
Nedovoljna ekološka svijest potrošača	56,7%	16,7%	26,7%
Neprilagođeni zakoni i pravilnici	66,7%	25%	8,3%
Nedovoljno znanja o zaštiti okoliša	65%	18,3%	16,7%
Predugo razdoblje povrata na ulaganje u zaštitu okoliša	65%	16,7%	18,3%

Izvor: anketno ispitivanje

4.2.6. Utjecaj upoznatosti ispitanika s pojmom „ekološki odgovorno poslovanje“, godina poslovanja i položaja gospodarstva na primjenu ekološki odgovornog poslovanja

Za potrebe ispitivanja utjecaja upoznatosti s pojmom „ekološki odgovorno poslovanje“, godina poslovanja i položaja gospodarstva (Kontinentalna i Primorska Hrvatska) na primjenu ekološki odgovornog poslovanja izračunate su nove varijable: Odnos gospodarstva prema okolišu, Ekološki odgovorna uporaba energije, Ekološki odgovorna uporaba vode, Ekološki odgovorno gospodarenje otpadom i Ponuda ekološki odgovornog asortimana proizvoda. Nove varijable su izračunate kao srednja vrijednost izjava kojima su se mjerili navedeni konstrukti (Tablice 3.-7.).

Upoznatost ispitanika s pojmom „ekološki odgovorno poslovanje“ utječe na odgovornu uporabu energije i ponudu ekološki odgovornog asortimana proizvoda pri čemu navedene aktivnosti više provode vlasnici koji su upoznati s pojmom. Ekološki odgovorno gospodarenje otpadom provodi se najmanje i kod vlasnika koji su upoznati s navedenim pojmom i kod onih koji nisu upoznati (Tablica 10.).

Tablica 10. Povezanost upoznatosti s pojmom ″ekološki odgovorno poslovanje″ i razina ekološki odgovornih aktivnosti

Upoznatost s pojmom „ekološki odgovorno poslovanje“	**Odnos gospodarstva prema okolišu[a)]**	**Ekološki odgovorna uporaba energije[b)]**	**Ekološki odgovorna uporaba vode[b)]**	**Ekološki odgovorno gospodarenje otpadom [b)]**	**Ponuda ekološki odgovornog asortimana proizvoda [b)]**
Da	4,19	3,80	3,84	3,00	4,68
Ne	3,94	3,37	3,77	2,80	4,28
p vrijednost*	0,205	0,059	0,349	0,764	0,032

**ANOVA Izvor: anketno ispitivanje*

[a)] skala od 1-5; pri čemu 5 znači pozitivniji odnos

[b)] učestalost provedbe na skali od 1-5; pri čemu 5 znači učestalija promjena

Rezultati analize utjecaja godina poslovanja agroturističkih gospodarstava na ekološki odgovorne aktivnosti koje se provode na istom pokazali su da te varijable ne utječu jedna na drugu, odnosno da nema statistički značajne razlike između gospodarstava koji posluju manje ili više od 10 godina u odnosu na ekološki odgovorne aktivnosti koje provode (Tablica 11.).

Tablica 11. Povezanost godina poslovanja i razina ekološki odgovornih aktivnosti

Godine poslovanja	Odnos gospodarstva prema okolišu[a)]	Ekološki odgovorna uporaba energije[b)]	Ekološki odgovorna uporaba vode[b)]	Ekološki odgovorno gospodarenje otpadom [b)]	Ponuda ekološki odgovornog asortimana proizvoda [b)]
Do 10 godina	3,92	3,50	3,00	3,74	4,61
Više od 10 godina	4,23	3,71	2,82	3,86	4,40
p vrijednost*	0,123	0,352	0,413	0,583	0,254

**ANOVA Izvor: anketno ispitivanje*

[a)] *skala od 1-5; pri čemu 5 znači pozitivniji odnos*

[b)] *učestalost provedbe na skali od 1-5; pri čemu 5 znači učestalija promjena*

Analiza kojom je mjerena veza između položaja agroturističkih gospodarstava i ekoloških odgovornih aktivnosti na istim pokazala je da postoji značajna statistička razlika kod ekološki odgovornog korištenja vode (*p=0,026*). Odnosno agroturistička gospodarstva iz Primorske Hrvatske više vode računa o odgovornoj uporabi vode, od gospodarstava iz Kontinentalne Hrvatske (Tablica 12.).

Tablica 12. Povezanost teritorijalne pripadnosti gospodarstva i razine ekološki odgovornih aktivnosti

Teritorijalna pripadnost gospodarstva	Odnos gospodarstva prema okolišu[a)]	Ekološki odgovorna uporaba energije[b)]	Ekološki odgovorna uporaba vode[b)]	Ekološki odgovorno gospodarenje otpadom [b)]	Ponuda ekološki odgovornog asortimana proizvoda [b)]
Kontinentalna Hrvatska	3,98	3,43	2,69	3,66	4,48
Primorska Hrvatska	4,19	3,81	3,16	3,97	4,52
p vrijednost*	0,291	0,087	0,026	0,154	0,811

**ANOVA Izvor: anketno ispitivanje*

[a)] *skala od 1-5; pri čemu 5 znači pozitivniji odnos*

[b)] *učestalost provedbe na skali od 1-5; pri čemu 5 znači učestalija promjena*

Daljnje analize su pokazale da godine poslovanja nisu povezane s upoznatošću ispitanika s pojmom ″ekološki odgovorno poslovanje″ (p>0,05), te da spomenute godine poslovanja i upoznatost s navedenim pojmom nemaju utjecaj na izjave vezane uz motivacije i prepreke za provedbom ekološki odgovornog poslovanja na agroturističkim gospodarstvima (p>0,05).

Također nema statistički značajne veze između gospodarstava sa eko certifikatom i bez njega i ekološki odgovornih aktivnosti na agroturističkom gospodarstvu ($p>0,05$).

5. ZAKLJUČAK

Ekološki odgovorno poslovanje na agroturističkim gospodarstvima obuhvaća izbjegavanje stvaranja suvišnog otpada što podrazumijeva svrstavanje, recikliranje otpada, te kupnju dugotrajnijih proizvoda. Slijedi upotreba energije i vode gdje se podrazumijeva korištenje obnovljivih izvora energije, češća uporaba aparata koji štede energiju i vodu, te općenito smanjenje uporabe vode. Područje prehrane obuhvaća povećanje udjela regionalnih proizvoda, povećanje kupnje sezonskih proizvoda, te davanje prednosti proizvoda nastalih ekološkom proizvodnjom. Sve ove ekološki odgovorne aktivnosti su jako bitne za poslovanje agroturističkih gospodarstava jer za cilj imaju smanjenje negativnog utjecaja poslovanja na okoliš te smanjenje troškova poslovanja. Također, provedba navedenih aktivnosti pridonosi pozitivnom imidžu kod svojih klijenata, a taj pozitivan imidž motivira čak 93,3% ispitanika.

Istraživanja koja se provedena intervjuiranjem 6 vlasnika agroturističkih gospodarstava i anketnim ispitivanjem daljnih 60 vlasnika agroturističkih gospodarstava pokazuju da velika većina vlasnika provodi u nekoj mjeri ekološki odgovorno poslovanje na svom gospodarstvu. Svi anketirani smatraju da je briga za zaštitu okoliša važna ili jako važna za poslovanje agroturističkih gospodarstava. Čak 55% anketiranih je upoznato s pojmom ″ekološki odgovorno poslovanje″, dok je 38 % anketiranih čulo za taj pojam, ali nisu sigurni što sve znači/obuhvaća. 6,6% agroturističkih gospodarstava ima sve proizvode s eko-certifikatom, dok 21,7% ima dio proizvoda s eko-certifikatom.

Rezultati su pokazali da su dvije najčešće aktivnosti vezane za ekološki odgovornu uporabu energije na anketiranim gospodarstvima korištenje prirodnog svjetla što je više moguće i korištenje drva za grijanje (80% u oba slučaja). Najmanje se koriste lampe sa senzorima pokreta (53,3%) i obnovljivi izvori energije (51,7%). Kod aktivnosti povezanih sa ekološki odgovornom uporabom vode na anketiranim gospodarstvima istaklo se racionalno korištenje vode (85%) i sakupljanje i korištenje kišnice (51,7%). Najmanje se upotrebljavaju slavine na senzor (1,7%), dok ponovnu uporabu već korištene vode provodi samo 18,3% anketiranih. 71,7% anketiranih odvojeno prikuplja otpad na svojim gospodarstvima, dok 75% kompostira prehrambeni otpad. Čak 91,7% anketiranih koristi staklenu ambalažu koja se može ponovno upotrijebiti, dok papirnatu ambalažu koristi 65% anketiranih. Lokalne proizvode u svojoj ponudi ima 88,3% anketiranih agroturističkih gospodarstava.

Najčešća prepreka u provođenju ekološki odgovornog poslovanja na agroturističkim gospodarstvima je nedostatak državne potpore te neprilagođeni zakoni i pravilnici . S druge

strane rastući broj ekološki osviještenih kupaca/korisnika usluga, pozitivan imidž koji se kod njih stvara te zaštita okoliša čine tri jaka motivatora za provedbom ekološki odgovornog poslovanja kod anketiranih agroturističkih gospodarstava.

Analize su pokazale da ekološki odgovorno poslovanje na svojim gospodarstvima više provode vlasnici koji su upoznati s pojmom ″ekološki odgovorno poslovanje″, a gospodarstva koja se nalaze u Primorskoj Hrvatskoj racionalnije koriste vodu od gospodarstava u Kontinentalnoj Hrvatskoj. Razlog tome je manja raspoloživost vodom u Primorskoj Hrvatskoj nego u Kontinentalnoj Hrvatskoj.

Preporuka za dajnje povećanje provedbe ekološki odgovornog poslovanja na agroturističkim gospodarstvima je dodatno educiranje vlasnika na spomenutu temu s obzirom da je analiza pokazala da čak 38% ispitanih nije sigurno što sve takav način poslovanja obuhvaća, dok je 65% ispitanih navelo nedovoljno znanja o zaštiti okoliša kao prepreku za provedbu ekološki odgovornog poslovanja. Također jedna od bitnih poticajnih mjera bili bi propisi koje bi donijela nadležna tijela, a čiji bi cilj bio obvezatna minimalna provedba ekološki odgovornog poslovanja na agroturističkim gospodarstvima uz savjetodavnu službu na razini države kojoj bi se vlasnici agroturističkih gospodarstava mogli obratiti s pitanjima vezanim za poslovanje agroturističkih gospodarstava općenito, a posebice na ekološki odgovoran način. S obzirom na rezultate analize koji su pokazali da je za ispitnike nedostatak državne potpore najveća prepreka za provedbu ekološki odgovornog poslovanja (75%), povećan broj državnih poticaja bila bi također bitna i poželjna poticajna mjera.

6. LITERATURA

1. Baćac R. (2011.) Priručnik za bavljenje seoskim turizmom ;Korak po korak od ideje do uspješnog poslovanja, Ministarstvo turizma Republike Hrvatske, Zagreb

2. Barbieri C., Assessing the sustainability of agritourism in the US: a comparison between agritourism and other farm entrepreneurial ventures, Journal of Sustainable Tourism, 2013, Vol.21, No.2, 252-270

3. Brčić-Stipičević V.,Petljak K., Renko S.(2010) Ekoagroturizam-pokretač održivog razvoja turizma u: Leko Šimić, M. i ur. Turizam i agroturizam u funkciji održivog razvitka, Sveučilište u Osijeku, Ekonomski fakultet Osijek, ISBN 978-953-253-075-9, 5

4. Črnjar M., Črnjar K. (2009.) Menadžment održivog razvoja, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu u Opatiji Sveučilišta u Rijeci, Opatija; Glosa, Rijeka, 514-515

5. Demonja D., Ružić P. (2010.) Ruralni turizam u Hrvatskoj s hrvatskim primjerima dobre prakse i europskim iskustvima, Meridijani, Zagreb

6. Franić, R., Grgić, Z. (2002.), „Agroturizam na obiteljskom poljoprivrednom gospodarstvu u Hrvatskoj- Pretpostavke i izgledi razvitka, studij slučaja, *Agriculturae Conspectus Scientificus*, 67 (3), str. 135

7. Grgić I., Zrakić M., Gudelj-Velaga A. (2015.) Agroturizam u Republici Hrvatskoj i nekim državama Europske Unije, Agronomski glasnik 1-2, 64

8. Kušen E. (2006.) Ruralni turizam u:Hrvatski turizam-plavo,bijelo,zeleno (Čorak S., Mikačić V., ur.), Institut za turizam, Zagreb, str.188

9. Lin, B., Jones, C.A., Hsieh, C. (2001) Environmental practices and assesment: a process perspective, Industrial Management & Dana Systems, 101 (2) preuzeto iz: Petljak K. (2013.) Ekološki odgovorno upravljanje opskrbnim lancem u maloprodaji prehrambenih proizvoda, doktoriski rad Ekonomski fakultet, Zagreb

10. Mastronardi L., Giaccio V., Giannelli A., Scardera A. (2015.) Is agritourism eco-friendly? A comparison between agritourisms and other farms in Italy using farm accountancy data network dataset, www.springerplus.springeropen.com , pristupljeno 05.02.2016.

11. McGehee, N. G.; Kim, K. (2004): Motivation for Agri-Tourism Entrepreneurship. In: Journal of Travel Research, Vol. 43, No. 2 preuzeto iz: Grgić I., Zrakić M., Gudelj-Velaga A.

(2015) Agroturizam u Republici Hrvatskoj i nekim državama Europske Unije, Agronomski glasnik 1-2, 63

12. Müller H. (2004.) Turizam i ekologija, Masmedia, Zagreb, 42-44

13. Petljak K. (2013.) Ekološki odgovorno upravljanje opskrbnim lancem u maloprodaji prehrambenih proizvoda, doktoriski rad Ekonomski fakultet, Zagreb

14. Pravilnik o pružanju ugostiteljskih usluga na obiteljskom poljoprivrednom gospodarstvu (NN 85/15)

15. Pravilnika o razvrstavanju i kategorizaciji objekata u kojima se pružaju ugostiteljske usluge na OPG-ima (NN 54/16)

16. Ružić P. (2009.) Ruralni turizam, Institut za poljoprivredu i turizam Poreč, Pula

17. Vukonić B. (2010.) Turizam-budućnost mnogih iluzija, Visoka poslovna škola Utilus, Plejada, Zagreb

6.1. Internetski izvori

1.http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLET%20EN%20BARROSO%20%20%20007%20-%20Europe%202020%20-%20EN%20version.pdf, pristupljeno 19.09.2016.

2.http://www.hgk.hr/djelatnost/gosp_turizamugostiteljstvo/zajednica-ruralnog-turizma-i-zajednica-obiteljskog-smjestaja-integrirane-u-zajednicu-obiteljskog-turizma, pristupljeno 04.08.2016.

3.http://www.index.hr/vijesti/clanak/u-osijeku-zapoceo-treci-medjunarodni-kongres-o-ruralnom-turizmu/616942.aspx, pristupljeno 08.08.2016.

4.http://agroxenia.net/en/5th-european-congress-rural-tourism-european-rural-tourism-2020, pristupljeno 05.02.2016.

5.http://www.austria.info/uk/service-facts/about-austria/austria-green-credentials/green-austria, pristupljeno 05.02.2016.

6.http://www.istat.it/en/archive/agritourism, pristupljeno 05.02.2016.

7.http://www.slovenia.info/en/Green-tourist-accommodation.htm?zelene_turisticne_nastanitve_info=0&lng=2, pristupljeno 05.02.2016.

8.www.energetskocertificiranje.com.hr/u-hrvatskoj-trenutno-postoji-41-zeleni-hotel/ , pristupljeno 08.09.2016.

9.http://www.hgk.hr/djelatnost/gosp_poljoprivredaprehrana/hrvatska-zemlja-maslinovog-ulja, pristupljeno 16.08.2016.

10.http://www.odrzivi.turizam.hr/default.aspx?id=1314 ,pristupljeno 16.08.2016.

11.http://www.regionalexpress.hr/site/more/u-istri-predstavljen-ecomode-znak-za-turizam ,pristupljeno 16.08.2016.

7. PRILOZI

7.1. Pitanja za intervju

1. Što, po Vašem mišljenju,obuhvaća ekološki odgovorno poslovanje u agroturizmu?

2. Što Vi mislite o ekološki odgovornom poslovanju u agroturizmu? Kakav je Vaš stav o tome?

3. Provodite li Vi ekološki odgovorne aktivnosti u svom poslovanju – prvenstveno vezano uz agroturizam? Koje?

4. Koje aktivnosti razmatrate prilikom korištenja energije i vode na gospodarstvu (npr. korištenje obnovljivih izvora energije, korištenje niskoenergetske rasvjete, što je više moguće korištenje dnevnog svjetla itd.) ako o tome uopće razmišljate?

5. Koje aktivnosti razmatrate prilikom gospodarenja otpadom (npr. razvrstavanje otpada, korištenje prehrambenog otpada za kompost) ako o tome uopće razmišljate?

6. Kako kreirate asortiman proizvoda koje prodajete kroz agroturizam u skladu sa ekološkom odgovornošću (ekološki proizvodi, proizvodi koji su pakirani u ambalaže koje se mogu ponovno upotrijebiti ili reciklirati, u sobama npr. umivaonici sa senzorima,niskoenergetska rasvjeta i sl.)?

7. Da li i na koji način organizirate usluge na svom gospodarstvu, a vezano uz ekološku odgovornost (upoznavanje gostiju sa ekološkom proizvodnjom, izleti u prirodu, bicikliranje....sve što promovira ekološki odgovorno poslovanje)?

8. Koje aktivnosti razmatrate vezane uz očuvanje i zaštitu Vašeg okoliša (smanjenje potrošnje električne energije i/ili vode, smanjenje potrošnje papira, veća upotrijeba dnevnog prirodnog svjetla, vlastita ekološka proizvodnja koja značajno smanjuje loš utjecaj na okoliš te smanjuje i potrebu transporta proizvoda i sl.)?

9. Što Vas motivira na ekološki odgovorne aktivnosti u Vašem poslovanju?

10. Smatrate li da su današnji kupci/turisti ekološki osviješteni? Cijene li, po Vašem mišljenju, turisti ekološki odgovorne aktivnosti na agroturističkim gospodarstvima?

11. Smatrate li da se održava dovoljan broj seminara i radionica na temu važnosti i provedbe ekološki odgovornog poslovanja općenito i u agroturizmu posebice?

12. Nailazite li na prepreke kod provođenja ekološki odgovornog poslovanja? Ako da o kojim preprekama se radi (visoka ulaganja, nedovoljna državna potpora, nerazvijena ekološka svijest potrošača i sl.)

7.2. Anketni upitnik
1.OPĆI PODACI

1. U kojoj županiji se nalazi Vaše agroturističko gospodarstvo?

a) Bjelovarsko-bilogorskoj
b) Brodsko- posavskoj
c) Dubrovačko-neretvanskoj
d) Gradu Zagrebu
e) Istarskoj
f) Karlovačkoj
g) Koprivničko- križevačkoj
h) Krapinsko- zagorskoj
i) Ličko- senjskoj
j) Međimurskoj
k) Osječko-baranjskoj
l) Požeško-slavonskoj
m) Primorsko- goranskoj
n) Sisačko-moslovačkoj
o) Splitsko- dalmatinskoj
p) Šibensko- kninskoj
r) Varaždinskoj
s) Virovitičko- podravskoj
t) Vukovarsko- srijemskoj
u) Zadarskoj
v) Zagrebačkoj

7. Koliko dugo posluje Vaše agroturističko gospodarstvo?

a) manje od 3 godine b) od 3 do 5 godina c) od 5 do 10 godina d) više od 10 godina

8. Imate li eko certificirane proizvode?

a) Svi proizvodi su eko certificirani
b) Neki proizvodi su eko certificirani
c) Nemamo eko certificirane proizvode

9. Koje usluge pružate na Vašem agroturističkom gospodarstvu? (Moguće više odgovora)

a) Usluge smještaja
b) Usluge prehrane
c) Turističke usluge

10. Ako se bavite turističkim uslugama molim Vas napišite kojim točno se uslugama bavite?

_____

11. Za koju vrstu objekta je registrirano Vaše agroturističko gospodarstvo? (Moguće više odgovora)

a) Vinotočje (kušaonica)
b) Izletište
c) Soba
d) Apartman
e) Ruralna kuća za odmor
f) Kamp

2. EKOLOŠKI ODGOVORNO POSLOVANJE

12. Jeste li upoznati s pojmom „Ekološki odgovorno poslovanje“ ? (1 odgovor)

a) Da
b) Ne
c) Čuo/la sam, ali nisam sigurna što znači/ što sve obuhvaća

13. Prema Vašem mišljenju koliko je briga za zaštitu okoliša važna za poslovanje agroturističkih objekta?

a) Potpuno je nevažna
b) Nevažna je
c) Niti je važna, niti je nevažna
d) Važna je
e) Jako je važno

3. ODNOS GOSPODARSTVA PREMA OKOLIŠU

9. Molim ocijenite na ljestvici od 1 do 5 odnos gospodarstva prema okolišu (Po 1 odgovor u svakom redu).

	1 U potpunosti se ne slažem	**2 Ne slažem se**	**3 Nit se slažem, nit se ne slažem**	**4 Slažem se**	**5 U potpunosti se slažem**
U svakodnevnom poslovanju vodimo brigu o zaštiti okoliša	1	2	3	4	5
Briga o zaštiti okoliša predstavlja trošak	1	2	3	4	5
Briga o zaštiti okoliša pozitivno utječe na poslovni rezultat	1	2	3	4	5

14. Molim ocijenite na ljestvici od 1 do 5, u kojoj mjeri se na agroturističkom gospodarstvu provode ekološki odgovorne aktivnosti, koje se odnose na korištenje energije (Po 1 odgovor u svakom redu).

	1 Uopće ne	**2 Uglavnom ne**	**3 Djelomično/ponekad**	**4 Uglavnom da**	**5 Uvijek**
Koristimo prirodno svjetlo što je više moguće	1	2	3	4	5
Koristimo lampe sa senzorima pokreta	1	2	3	4	5
Koristimo niskoenergetsku rasvjetu (štedne žarulje, LED svjetla)	1	2	3	4	5
Koristimo obnovljive izvore energije	1	2	3	4	5
Za grijanje koristimo drva	1	2	3	4	5

11. Molim ocijenite na ljestvici od 1 do 5, u kojoj mjeri se na agroturističkom gospodarstvu provode ekološki odgovorne aktivnosti, koje se odnose na korištenje vode (Po 1 odgovor u svakom redu).

	1 Uopće ne	**2 Uglavnom ne**	**3 Djelomično/ponekad**	**4 Uglavnom da**	**5 Uvijek**
Racionalno koristimo vodu	1	2	3	4	5
Koristimo slavine na senzor	1	2	3	4	5
Ponovno upotrebljavamo već korištenu vodu	1	2	3	4	5
Sakupljamo i koristimo kišnicu	1	2	3	4	5

12. Molim ocijenite na ljestvici od 1 do 5, u kojoj mjeri se na agroturističkom gospodarstvu provode ekološki odgovorne aktivnosti, koje se odnose na gospodarenje otpadom (Po 1 odgovor u svakom redu).

	1 Uopće ne	**2 Uglavnom ne**	**3 Djelomično/ponekad**	**4 Uglavnom da**	**5 Uvijek**
Odvojeno prikupljamo otpad	1	2	3	4	5
Prehrambeni otpad kompostiramo	1	2	3	4	5
Dio otpada služi kao hrana životinjama	1	2	3	4	5
Sakupljamo otpadno ulje	1	2	3	4	5
Koristimo ekološka sredstva za čišćenje	1	2	3	4	5

13. Molim ocijenite na ljestvici od 1 do 5, u kojoj mjeri se na agroturističkom gospodarstvu provode ekološki odgovorne aktivnosti, koje se odnose na asortiman proizvoda (Po 1 odgovor u svakom redu).

	1 Uopće ne	**2 Uglavnom ne**	**3 Djelomično /ponekad**	**4 Uglavnom da**	**5 Uvijek**
U ponudi imamo lokalne proizvode	1	2	3	4	5
Koristimo staklenu ambalažu koja se može ponovno upotrijebiti	1	2	3	4	5
Koristimo papirnatu ambalažu koja se može reciklirati	1	2	3	4	5

4. MOTIVACIJA I PREPREKE ZA EKOLOŠKI ODGOVORNO POSLOVANJE U AGROTURIZMU

14. Molim ocijenite na ljestvici od 1 do 5, u kojoj mjeri slažete sa sljedećim izjavama koje se odnose na motivaciju vlasnika agroturističkih gospodarstva za provedbu ekološki odgovornog poslovanja (Po 1 odgovor u svakom redu).

	1 U potpunosti se ne slažem	**2 Ne slažem se**	**3 Nit se slažem, nit se ne slažem**	**4 Slažem se**	**5 U potpunosti se slažem**
Smanjenje troškova poslovanja	1	2	3	4	5
Rastući broj ekološki osviještenih kupaca/korisnika usluga	1	2	3	4	5
Pozitivan imidž koji se stvara kod kupaca/korisnika usluga	1	2	3	4	5
Zaštita okoliša	1	2	3	4	5

15. Ukoliko Vas na provedbu ekološki odgovornog poslovanja motivira nešto drugo, molim nadopišite.

_____

16. Molim ocijenite na ljestvici od 1 do 5, u kojoj mjeri slažete sa sljedećim izjavama koje se odnose na prepreke vlasnika agroturističkih gospodarstva za provedbu ekološki odgovornog poslovanja (Po 1 odgovor u svakom redu).

	1 U potpunosti se ne slažem	**2 Ne slažem se**	**3 Nit se slažem, nit se ne slažem**	**4 Slažem se**	**5 U potpunosti se slažem**
Visoka ulaganja	1	2	3	4	5
Nedostatak državne potpore	1	2	3	4	5
Nedovoljna ekološka svijest potrošača	1	2	3	4	5
Velika osjetljivost uzgoja ekološke hrane	1	2	3	4	5
Neprilagođeni zakoni i pravilnici	1	2	3	4	5
Nedovoljno znanja o zaštiti okoliša	1	2	3	4	5
Predugo razdoblje povrata na ulaganje u zaštitu okoliša	1	2	3	4	5

ŽIVOTOPIS

Mia Andrijašević rođena je 16.11.1990. godine u Makarskoj, Republika Hrvatska. Srednju školu "fra Andrije Kačića Miošića "u Makarskoj upisuje 2005. godine, smjer hotelijersko-turistički tehničar, pri kojoj maturira 2009. godine. Iste godine upisuje preddiplomski studij Turističkog menadžmenta na „Zagrebačkoj školi za menadžment" u Zagrebu, sadašnje Veleučilište Vern, te 2013. godine stječe zvanje prvostupnika ekonomije-smjer turistički menadžment. Studij nastavlja 2013. godine na Agronomskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu upisom diplomskog studija Ekološka poljoprivreda i agroturizam.